

KİTAP İNCELEMESİ

Kerem Yıldırak¹

Kitap Adı: *Amerikan'ın Ortadoğu Politikası: 90'lardan Bugüne, Başkandan Başkana Ortadoğu Politikası*

Yazar: Benan Kepsutlu

Basım Yılı: 2016

Basıldığı Şehir: İstanbul

Yayıncı: İnkılap

ISBN: 978-975-10-3670-4

Tarihsel süreç içerisinde Ortadoğu, Dünya'nın güçlü ve önemli devletlerinin çok çeşitli politikalarına ve mücadelelerine olanak sağlamış önemli hareket alanlarından biri olarak adlandırılmaktadır. Bölgedeki enerji kaynaklarının ve önemli jeopolitik konuma sahip ülkelerin varlığı bu hareket alanını önemli kılmaktadır. Buna bağlı olarak bölgenin globalleşen karakteri, küresel oyuncuların bu bölgenin şekillenmesinde ve yönlendirilmesinde mühim bir etken oluşturmaktadır. Bu küresel oyuncuların başında Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir. ABD'nin bölgedeki zenginliklere ulaşma isteği, güç mücadelesi verdiği diğer devletlere karşı gütmüş olduğu politik hamleler, Ortadoğu üzerindeki kontrol etme ve söz sahibi olabilme çabalarını doğurmaktadır (Bilensoy, 2018; Ertürk, 2018). Ortaya çıkan bu çabalar, ABD'nin dış politikasının etkilendiği ve başkanlarının bu politikalara göre yönlendirildiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda ABD'nin Ortadoğu politikasını, başkanlara ve partilerine göre değerlendirmek ve analiz etmek önemli bir kazanım sağlamaktadır. Bu konuda araştırmalar yapmış ve literatüre katkı sağlamaya çalışmış gazeteci ve akademisyen Benan Kepsutlu, saha çalışmaları ve tarihsel dokümanları ile ABD ve başkanlarının Ortadoğu politikalarına kapı aralamaktadır.

Kepsutlu'nun bu çalışması tarihsel kronoloji ve analitik bir düzlemde istiflenmiş dört geniş kapsamlı bölümden oluşmaktadır. Kitabın bölümleri Ortadoğu'nun ve ABD dış politikasının tarihsel serüvenine ışık tutarak, sınıflandırma yoluna gitmektedir. Bu kitabın incelemeye değer

¹ Bağımsız araştırmacı, İstanbul-TÜRKİYE. ORCID: [0000-0003-0432-9981](https://orcid.org/0000-0003-0432-9981). E-mail: keremyldrak@hotmail.com
Gönderim (Submission): 19.02.2022
Kabul (Acceptance): 09.04.2022

bulunmasının nedeni, yazarın kitap içerisinde bulunan bazı olayları birebir sahada yaşaması, bunlara tanıklık etmesi ve ülkeleri yakinen tanımasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda gazeteciliğin akademik bir altyapı ile buluşması, kitabın diğer araştırmalardan ayrılan en önemli özelliğini ortaya çıkarmaktadır.

Kitap, ABD'nin Ortadoğu politikasının genel perspektiflerini çizmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte, Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti'nin ve üç başkanın farklı yaklaşımlarını ele almaktadır. Birinci bölüm 20. ve 21. yüzyılın Ortadoğu tarihçesi ile başlamaktadır. İngiltere ve Fransa mandalarına ve II. Dünya Savaşı sonrası dünyayı etkileyen siyasi ve ekonomik gelişmelere değinmektedir. Birinci bölüm, ikinci bölümde değinilen ABD'nin Ortadoğu politikasına referans sağlamaktadır. Yazar, ikinci bölümde, ABD'nin Ortadoğu politikasında öne çıkan siyasi ve ekonomik faktörleri ele almaktadır. Sovyetlerin dağılması, uluslararası terörizm ile mücadele ve siyasal İslam'a dair konu başlıklarını işlemektedir. Bu faktörlerin, üçüncü bölümde Demokratlar ve Cumhuriyetçiler perspektifinde Ortadoğu'ya karşı yaklaşımlarına kapı aralamaktadır. Bunun yanında, Demokrat Partili Bill Clinton'ın ve Barack Obama'nın Ortadoğu konusundaki farklı yaklaşımlarını incelemektedir. Bununla birlikte yazar, Cumhuriyet Partili George Walker Bush'un Ortadoğu politikasını incelemektedir. Kitabın dördüncü bölümü ise, Clinton, Bush ve Obama'nın Ortadoğu'daki politik yaklaşımlarının karşılaştırılmasını yapmaktadır. Bu anlamda dönemlerin ve kişilerin kendi siyasi argümanlarına bağlı olarak değişen ABD politikalarıyla ilgili bilgilendirme yapmadan önce, geçmiş dönemlerle de bağlantı kurarak anlam bütünlüğünü güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu durumu yazar, ABD'nin Ortadoğu politikasının I. Dünya Savaşı'ndan beri var olduğunu destekleyerek, bu politikalarında başkanlarla nasıl değiştiğini karşılaştırarak göstermeye çalışmaktadır. Kitap yapılan karşılaştırmalarla sonuca vararak, kaynakça ve dizin kısmı ile son bulmaktadır.

Kitap, ABD'nin Ortadoğu'daki varlığını ve bölgenin şekillenmesi ile ilişkisini ortaya koyan bir önsöz ile başlamaktadır. Ortadoğu hakkında genel verilerin paylaşıldığı kısa bir giriş ile devam etmektedir. Bu bölümde yazar, Ortadoğu'nun Dünya ülkelerine farklı çağrışımlarda bulunduğunu (Doğu, batı, haydut vs.) ve ABD başkanlarının ulusal çıkarlarının Ortadoğu'yu şekillendirdiğine vurgu yapmaktadır (s. 25).

Ortadoğu tarihçesinin ele alındığı birinci bölüm, ABD ve Ortadoğu üzerindeki mücadelelerin tarihsel arka planına değinmektedir. Birinci Dünya Savaş'ından sonra Osmanlı'nın zayıflaması ve ABD ve İngiltere gibi ülkelerin Ortadoğu'da politikalar üretmesi, ABD'nin gelecekte uygulayacağı politikaların anlamlandırılmasına zemin oluşturmaktadır. Bu durum, ABD'nin dış politikasının ve başkanlarının politik verilerinin değerlendirilmesinde analitik bir perspektif kazandırmaktadır. Yazar, Ortadoğu'nun Dünya tarihindeki yerini anlamadan ABD başkanlarının politik yöntemlerini ve dış politikalarını anlamlandıramayacağımızı ifade ederek, önemli bir tespit yapmaktadır (s. 31).

Birinci Dünya Savaş'ından sonra ABD'nin Ortadoğu politikalarının hız kazanmasının ve sebeplerinin irdelendiği ikinci bölümde yazar; bölgedeki yer altı ve üstü zenginlikler, jeopolitik politikaların nasıl bir etki doğurduğunu tartışmaktadır. Bu bölüm aynı zamanda, ABD'nin bölgede önemli bir aktör olmasının kapısını aralamaktadır. Birinci Dünya Savaş'ının yarattığı tahribat sonunda devletlerin dağılması, yeni devletlerin ortaya çıkması, dış dünyanın bu bölgeye politik yaklaşım göstermesine zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda ABD'nin bölgedeki petrol zenginliğini görmesi, İran'ın bölgede güç sahibi olacağını düşünüp onu tehdit olarak nitelendirmesi, ulusal çıkarlarını gözetmesi, güvenliğini ön plana çıkarması ve yeni kurulan İsrail devletinin menfaatlerini desteklemesi gibi politik argümanlar, Ortadoğu'nun ABD açısından önemli olduğunu göstermektedir. Yazara göre tüm bu politik argümanlar, ABD'nin

Ortadoğu üzerinde güç kazanmasına, yeni politikaların doğmasına ve yönlendirici bir konuma girmesine olanak sağlamaktadır (s.125).

ABD başkanlarının Ortadoğu'da gerçekleştirdikleri politik yaklaşımların ele alındığı üçüncü bölümde yazar; başkanların mensup olduğu Demokrat ve Cumhuriyetçi partilerin tarihsel sürecine ve Ortadoğu politikalarına değinmektedir. Yazar burada, dış politikanın kişiler ve parti programı çerçevesinde irdeleneceğini tartışmaya açmaktadır. Bu bağlamda demokrat parti Ortadoğu'daki petrol ve jeopolitik gücün dış politikada öne çıkması yönünde eylemler gerçekleştirmektedir. Kitap, bu durumu, İsrail'in jeopolitik olarak desteklenmesi ve güvenliğinin sağlanması, İran, Irak gibi ülkeler içerisindeki Şii, Sünni ayrımının güvenlik açısından analiz edilmesi ve sorunların ABD'nin kendi yöntemleri ile çözülmesi gerekliliğini vurgulayarak açıklamaktadır. Daha sonra cumhuriyetçi partiye değinen yazar, partinin demokratlarla aynı çizgide olduğunu ve bunun yanında daha çok ekonomik politikalar sergilediğinin altını çizmektedir. Partilerin Ortadoğu'ya karşı olan çeşitli politik argümanları, ABD başkanları tarafından sürdürülmekte ve dönemsel farklılıklara gebe olmaktadır. 2003 yılında Irak'ın, ABD başkanı W. Bush öncülüğünde, nükleer başlık bulundurması sebebi ile işgal edilmesi, 1979'da gerçekleşen İran Devrim'ini ile ABD'nin bölgedeki elinin zayıflaması Ortadoğu'nun kaderinin değişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu birikimler, ABD başkanlarının hareket alanlarını tayin etmekte ve politikalarını askeri, diplomatik, siyasi, ekonomik, sosyolojik vb. tabanlarda sürdürmeye olanak sağlamaktadır. Yazar bu durumu Bill Clinton'ın genişleyici, George Walker Bush'un ayrıştırıcı ve Barack Hussein Obama'nın birleştirici ABD politikaları izlediklerini ifade ederek açıklamaktadır (s. 22). Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile ABD Ortadoğu'da daha fazla güç kazanırken, politikalarını da sağlamlaştırma yoluna gitmektedir. Bu bağlamda dış politikanın aynı zamanda iç politika olduğunu ifade eden Clinton, bölgede meydana gelecek çatışmaların ve huzursuzlukların Amerikan askeri müdahaleleriyle azaltılmayacağını vurgularken, aynı zamanda siyasi çözümlerin önemli olduğunu altını çizmektedir. Yazar bu durumu, yeni dünya düzeninin oluşumuna bağlayarak açıklamaktadır (s. 177). Bölümün devamında, askeri müdahalelerin daha çok ön plana çıkmasını destekleyen ve 11 Eylül terör saldırılarından sonra "Ya bizdensiniz ya onlardan" doktrinini ortaya atan W. Bush dönemi başlamaktadır. ABD'nin Ortadoğu politikasının bu anlamda ifade edilmesi, yeni bir döneme geçtiğinin ve bölgenin geleceğini farklı şekillerde etkileyeceğinin sinyallerini vermektedir. Kesin hatlarla çizilmiş bu Ortadoğu politikası bölgedeki tehdit kavramının yeniden tartışılmasını, uluslararası hukukun tanınmamasını ve küresel iş birliklerinin politikalar dışında bırakılmasını tartışmaya açmaktadır (s. 207). Afganistan ve Irak savaşlarının meydana gelmesi, Arap Baharı'nın vuku bulması gibi eylemler, Ortadoğu'nun çizgisini değiştirirken, bununla birlikte kargaşanın, kaosun temelini de atmaktadır. Bu temel, ABD başkanlarından Obama'nın Ortadoğu politikasının etkilenmesine sebep olmaktadır. Obama, Ortadoğu'da değişimin ve iş birliğinin gerçekleşmesini savunmakta ve dış politikaya yeni bir soluk getirmektedir. Ortadoğu halklarının kendi kaderini çizmesi gerektiğini, barışın hâkim olmasını ve küresel aktörlerin (Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği vb.) iş birliği yaparak bu bölgeyi kalkındırmaları zorunluluğunu savunmaktadır (s. 225-230).

Yazar, kişisel görüşlerine yer verdiği son bölümde; ABD başkanlarının Ortadoğu politikalarının karşılaştırmasını yapmaktadır. ABD'nin ekonomik ve ulusal güvenliğini sağlamak için Ortadoğu üzerinde sağlamaya çalıştığı kişisel ve bölgesel menfaatleri, başkanların sergilediği politikaları da yönlendirmektedir. 11 Eylül saldırılarının ABD üzerinde doğurduğu yankı, W. Bush'un askeri çıkarımlarını ve eylemlerini arttırmasına ve hayata geçirmesine sebep olmaktadır. Kitap, Bush'un agresif askeri stratejilerinin bölgede meydana getirdiği kaos, başkanlığı devralan Obama için çalkantılı bir dönemin başlamasına neden olduğunu söylemektedir. Obama bu dönemi ılımlı bir siyasal manevra ile sürdürürken, Ortadoğu politikasında değişimin ve birlikteliğin mesajlarını vermektedir. Bu politikanın

benzerini Clinton işlemektedir. ABD'nin kişisel çıkarları doğrultusunda ılıman bir Ortadoğu politikası gütmekte ve demokrasi çağrısı yapmaktadır. Yazar bu durumu, ABD başkanlarının teoride aynı noktada bulunduğunu fakat pratikte ayrışıklarını ifade ederek açıklamaktadır (s. 283).

Yazara göre süreç bütünsel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu üzerinde büyük bir gelişim hızı yakaladığı ve bölgedeki temel askeri, siyasi, sosyolojik, jeopolitik vb. araçların değişime uğradığı neticesi ortaya çıkmaktadır. Bu değişimler, tarihsel süreç içerisinde bölgede yaşanan olayların ve krizlerin (Rehine Krizi, Irak Savaşı vb.) temelini oluşturmaktadır. Oluşan temel, ABD'nin dış politikada kendi ulusal çıkarlarını ve güvenliğini sağlama amacıyla doğru orantılı ilerlemektedir. Dolayısıyla, ABD başkanlarının bu çıkarları gözetmesi, Ortadoğu'nun şekillenmesi ve farklı aktörlerin, grupların (BM, AB vb.) bu politikalara dahil olması bakımından önem arz etmektedir. Yazarın burada altını çizdiği nokta, başkanların aynı politikaları güderek farklı eylemler sergilediklerini açığa çıkarmaktadır. Yazar bu durumu, Clinton ve W.Bush aslında kitle imha silahlarından arınma, Ortadoğu'da demokrasinin inşası gibi teoride zaman zaman ortak bir dil kullanmışlardır, ancak sahada uyguladıkları yöntemlerin farklılığı, sonuçlarında farklı olmasına neden olmaktadır. Obama ise iktidara geldiği ilk günden itibaren değişim vurgusuyla hem kendinden önceki başkanları, hem Amerikan halkını hem de uluslararası kamuoyunu şaşırtmayı başarmıştır ifadeleriyle açıklamaktadır (s. 283).

Asırlar boyu üzerinde farklı olayların ve krizlerin meydana geldiği Ortadoğu coğrafyasının, ABD endeksli bir dış politika bakış açısıyla yorumlanması mühim bir çerçeveyi oluşturmaktadır. Tarih, ABD'nin Ortadoğu'daki varlığını petrol ihtiyacını gidermesi ve 1949 yılında kurulan İsrail devletinin çıkarlarını gözetmesi olarak yorumlamaktadır. Bu yorum geçerliliğini hala sürdürmektedir. Buna karşın ele alınan bu kitap, evrensel kabul görmüş bu yorumlamayı tersyüz etmekte ve farklı yorumlamalarında yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Yazar bu bağlamda sadece petrol gibi bir enerji kaynağının değil, aynı zamanda doğal gazın, jeopolitik olarak önem kazanmış toprakların, nüfusun, etnik kökenlerin, güvenlik politikalarının, güç yarışlarının ve dinlerinde vb. ABD'nin Ortadoğu politikasında önemli olduğunun altını çizmektedir.

Nitel ve gözleme dayalı araştırma yöntemlerini kullanarak ele alınan kitap, Ortadoğu üzerine araştırmalar gerçekleştiren bireylere önemli bir kaynak olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte genel bir okuyucu kitlesine ulaşmayı da hedeflemektedir. Yazar, kitapta yalın bir üslup, anlaşılması kolay ve akıcı bir dil kullanmaktadır. Tarihsel kronolojiyi önemle düzenlemektedir. Kitap hakkında ünlü akademisyenlerin, yazarların, gazetecilerin yorumları, kitabın zenginliğine katkı sağlamaktadır. Tablo, grafik, fotoğraf ve dizin kısmıyla kitap, zengin bir içerik sağlamaktadır. Kitabın kendini ifade etmesinde önemli destekleri bulunan kaynaklar, Ortadoğu çalışmaları alanında otorite olarak kabullenilmiş akademisyenlerden oluşmaktadır. Bu durum kitabın akademik yönlerini güçlendirmektedir. Kepsutlu'nun bu eseri, geniş yelpazede bir tarih serüveni ve özelden bir dış politika bakış açısı sunması açısından okunmaya değer olduğu sonucunu doğurmaktadır.

KAYNAKÇA

Bilensoy, İ. (2018). Comparing Anti-Terrorism Policies of Bush and Obama Administrations. *Lectio Socialis*, 2(1), 50-73.
Ertürk, M. (2018). Energy Strategies. *Lectio Socialis*, 2(1), 28-36.

Kepsutlu, B. (2016). *Amerika'nın Ortadoğu Politikası: 90'lardan Bugüne, Başkandan Başkana Ortadoğu Politikası*. İnkılap Kitabevi.